

EL QUE AMAGUEN ELS ARBRES. INFORME PRELIMINAR SOBRE LA TALA EFECTUADA AL CAMÍ DEL COLLET, DE GUARDIOLA DEL BERGUEDÀ

Vicenç Casals Costa
Manel Barranco Robles

Investigadors independents

Recibido. 5 de febrero de 2020; revisado: 20 de marzo de 2020; aceptado: 20 de abril de 2020

Nota del Consell de Redacció.

Les revistes científiques tenen l'objectiu de difondre les investigacions que es realitzen. Però creiem que poden tenir, al mateix temps, la finalitat d'aplicació d'aquestes investigacions a problemes concrets com, en aquest cas, els relacionats amb qüestions mediambientals i socials.

Aquest número de *Biblio 3W* és d'aplicació del coneixement geobioforestal a un fet greu que s'ha plantejat al Pirineu català. S'exposa la problemàtica sorgida per una tala d'arbres realitzada al municipi de Guardiola de Berguedà i que ha afectat greument el medi ambient.

El que amaguen els arbres. Informe preliminar sobre la tala efectuada al Camí del Collet, de Guardiola del Berguedà (Resum)

L'any 2019 l'Ajuntament de Guardiola de Berguedà, un poble del Pirineu català, va efectuar una intensa tala d'arbres en el lloc anomenat Camí del Collet, un passeig que relaciona el nucli urbà de Guardiola amb el barri del Collet. A partir de la documentació administrativa generada per aquest fet, tractem les característiques socials i ambientals d'aquesta actuació i els motius d'aquesta. També ens plantegem les conseqüències que aquest fet pot tenir en el futur.

Paraules clau: administració pública, neteja de lleres, vegetació al·lòctona, bosc de ribera.

What the trees hide. Preliminary report on the logging on the Camí del Collet, by Guardiola del Berguedà (Abstract)

In 2019, the City Council of Guardiola de Berguedà, a village in the Catalan Pyrenees, he made a heavy felling of trees at the place called Camí del Collet, a walk that linked Guardiola's urban center with the Collet district. From the administrative documentation generated by this fact, we deal with the social and environmental characteristics of this action and the reasons for it. We also consider the consequences that this may have in the future.

Keywords: public administration, riverbed cleaning, allochthonous vegetation, riparian forest.

Guardiola de Berguedà és un municipi enclavat al Pirineu, al nord de la província de Barcelona, a la part alta de la conca del riu Llobregat. Formalment, el municipi es va constituir el 22 d'octubre de 1936 amb el nom de Guardiola de Berga com a resultat de la unió dels antics termes de Brocà i de Sant Julià de Cerdanyola. El nom actual és resultat del decret de la Generalitat de Catalunya d'11 de desembre de 1980 pel que es decideix canviar-lo, es diu, "pel del seu origen català, que és el de Guardiola de Berguedà, el qual correspon a la seva tradició cultural, històrica i literària", afirmació no del tot clara, doncs, per exemple, a la Gran Enciclopèdia Catalana s'afirma que "històricament el determinatiu que li escau és el de Berga".

En el lloc de confluència del Llobregat i del seu afluent, el Bastareny, que conforma una petita zona al·luvial més o menys planera es va formar cap a principis del segle XX el seu principal assentament, que constitueix el principal nucli urbà de Guardiola. Un parell de km més avall seguint el curs del riu, hi ha el nucli del Collet, que es va anar formant per a la mateixa època. Moments clau del desenvolupament d'aquests dos nuclis foren la constitució cap a finals del segle XIX de la Colònia Agrícola Industrial Pujol i Thomàs, al Collet, i l'arribada a Guardiola, el 1904, del tren de via estreta que seguia el riu des de Manresa. El tren estava vinculat al desenvolupament industrial de l'Alt Llobregat, sobretot la mineria i la indústria tèxtil i algunes altres activitats com forges, molins, del ciment i de la hidroelectricitat. Un altre tren, a més, enllaçava amb la cimentera del Clot del Moro, propietat dels Güell.

El fet de convertir-se Guardiola en el nus central de les comunicacions d'aquesta important, llavors, zona industrial va fer que si produís un creixement demogràfic prou important, que dels 589 habitants del 1900 va passar als 1.336 del 1930. El 1970 n'hi havia 1.848, però a partir d'aquest moment i sobretot de la dècada de 1980 comença el declivi demogràfic, paral·lel al declivi industrial de la zona. El 1972-73 va desaparèixer la línia de tren i el 1991 va tancar la major part de l'activitat minera de la zona, el que va tenir fort impacte sobre Guardiola. L'any 2000 tenia poc més de 1.000 habitants i actualment (2019) sembla haver-se estabilitats en uns 900.

Com a altres indrets que han sofert les conseqüències de la crisi industrial, sobre Guardiola planeja l'esperança –o el fantasma– del turisme, basat sobretot en els recursos ambientals i patrimonials que disposa el lloc i, potser, com indret d'oferta de segona residència. El fet de trobar-se ubicada a la carretera de l'eix del Llobregat, molt propera als túnels del Cadí i, per tant, de la Cerdanya i de França, cap al nord, i, aigües avall, cap a Manresa i la Catalunya central pot afavorir en algun grau aquesta possibilitat.

Adaptar-se a les noves circumstàncies hauria de tenir conseqüències a molts nivells. Entre d'altres en tot allò que es relaciona amb la participació pública dels seus ciutadans en els afers comuns de la ciutat i en la transparència de les actuacions administratives. Però no sempre es així, com podem veure seguidament.

Sobre els suposats motius de la intervenció

L'11 de maig del 2018, l'Ajuntament de Guardiola del Berguedà, a través del seu alcalde, va demanar autorització al Departament de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya per la "neteja de les lleres dels rius Llobregat i Bastareny en el seu tram que transcorre pel nucli de Guardiola de Berguedà". La documentació que s'adjuntava era un informe-inventari elaborat pels agents rurals sol·licitat per l'Ajuntament.

No sabem la data que es va fer la petició per part de l'Ajuntament, però l'informe porta la de 7 de maig de 2018. L'informe dels agents rurals és un inventari de l'arbrat existent al llarg del Bastareny, des de Bagà fins a l'aiguabarreig amb el Llobregat, ja a Guardiola, i del Llobregat des d'aquest punt fins al límit del municipi amb Cercs. Al final de l'informe hi ha un tercer full amb l'inventari del Llobregat des de la Poble de Lillet fins a Guardiola.

Com que l'actuació per la qual es va demanar autorització solament ha afectat al tram del Llobregat, només ens fixarem a les dades de l'inventari d'aquest segon tram. El resultat és el següent: d'un total de 745 arbres, el 38,3 % són salzes, el 32,6 % pollanques, el 23,6 % verns, el 3 % pi roig, l'1,7 aurons, i el 0,8 freixes. En aquest tram de l'inventari els agents rurals no van detectar la presència de robínies.

Seguidament, l'informe presenta un resum de les existències comptabilitzades fins a 2 metres de la llera (que és la zona inventariada) i en aquest resum es presenten uns resultats molt diferents dels de l'inventari. En total s'hi comptabilitzen 2.085 arbres corresponents a 7 espècies forestals, mentre que a l'inventari en surten 887 arbres. La diferència de 1.198 arbres es deu al fet que en el resum s'hi ha afegit el tram del Llobregat aigües amunt fins a la Pobla de Lillet. Ignorem la raó de què es procedís així, en especial el fet d'incloure-ho al resum atès que aquest últim tram no estava afectat per la neteja de lleres.

L'inventari dels agents rurals fa un seguit de consideracions que val la pena senyalar. Per una part, diuen ignorar quin serà el criteri de tallada (el que afecta l'inventari, lògicament). Així mateix, que l'autorització de l'aprofitament forestal és diferent segons siguin les espècies afectades (de creixement ràpid o no).

Els papers de l'Administració

L'11 de juliol de 2018, l'Agència Catalana de l'Aigua (ACA), que és l'organisme de l'administració responsable en matèria de neteja de lleres, va contestar a l'Ajuntament de Guardiola demanant-li un seguit de documentació complementària a la petició. En concret, la documentació sol·licitada era la següent:

- plànol de situació (escala 1:50.000) i plànol de lloc d'actuació (escala 1:5.000)
- longitud del tram del riu afectat i coordenades del punt d'inici i de finalització.
- amplada, superfície i tipus de vegetació.

- identificació dels exemplars a talar (espècie, nombre de cada espècie, diàmetre, alçada i percentatge dels arbres situats a la proximitat del Domini Públic Hidràulic (DPH)).
- tones de fusta, amb la indicació que si és superior a les 50 tn no es considerarà una neteja sinó una tala, regulada administrativament d'una manera diferent.
- indicar si hi haurà aprofitament econòmic de la fusta, i restauració prevista de l'indret.

El 28 de setembre, l'Ajuntament envia a l'ACA la documentació requerida (diu que en data 3 de setembre, però de fet ho fou l'11 de juliol) les dades sol·licitades en un document que porta el títol genèric de *Permis de l'ACA*. És un document que, en la còpia consultada, no porta signatura ni data, però que va adjunt a la comunicació de l'Ajuntament de Guardiola a l'ACA de 28 de setembre. El document té importància perquè estableix els paràmetres que van guiar l'actuació portada a termini en el Camí del Collet unes setmanes després. Les dades que precisa són les següents:

Longitud del tram: 1.400 m

Amplada de la intervenció: 15 m a un costat i l'altre de la llera del riu

Superfície: 42.000 m²

Vegetació: Arbòria: pollancre, salzes, freixes, verns, acers, acàcies. Arbustiva: sarga, avellaners, gatell, canyissar i joncs.

Exemplars a talar: 1.000 pollancre de diàmetres compresos entre 15 i 45 cm i d'una alçada mitjana de 20 m; 600 acàcies de diàmetres fins a 35 cm i alçada mitjana de 15 m.

Segons la taula que hi ha a l'esmentat document, el 60% dels referits 1.000 pollancre (és ha dir, 600 pollancre) estan dins del DPH; mentre que el 20 % de les 600 acàcies (120 acàcies) també estan al DPH. La qual cosa difereix de les dades de l'inventari dels agents rurals, que en tot el tram per sota el Bastareny (i no només als 1.400 m que es parla en el tram a actuar, que és molt menor) solament hi ha 243 pollancre i 0 (zero, cap) acàcies. Si fem les respectives sumes i restes de l'arbrat present dins el DPH del tram de la intervenció, veurem que ens hi falten 477 arbres (120 acàcies i 357 pollancre). Si fem cas del que diu aquest document, els 1.600 arbres que es volia talar es consideraven que pesaven 100 tn, és a dir, a raó de 0,0625 tn cada arbre de mitjana. Per tant, els 477 arbres faltants al DPH representen, aproximadament, 29.812 tn de fusta de menys (i això molt pel capbaix).

Segurament per "minimitzar" el que representava la tala de 1.600 arbres en una superfície de 42.000 m², el document ofereix un seguit de dades sobre l'apreciació del total d'arbres a l'esmentada zona més aviat pròpia de la ciència-ficció, per dir-ho amb tota suavitat. Segons això, hi ha 61.550 arbres, el que vol dir 1 arbre cada 0,68 m², una densitat totalment inversemblant.

Alguns detalls més sobre les aportacions d'aquest document. A més a més de les 100 tn de fusta que diu es treuran, assenyala que el seu aprofitament econòmic – que ara si s'explicita – consistirà en fer paper i "biomassa forestal", la qual cosa, aquesta última, ens meravella atès que sempre havíem cregut que biomassa forestal és el que hi ha al bosc i que quan es tala es converteix en una altra cosa, per exemple en combustible, que pensem que és el que es vol dir (però sense dir-ho).

Finalment, el document contesta al que l'Agència Catalana de l'Aigua havia demanat sobre les previsions de restauració de l'àmbit d'actuació. La resposta és força imaginativa perquè ho fa exposant, de fet, la pregunta. La restauració, diu, consistirà en "l'eliminació de les espècies al·lòctones (en aquest cas pollancre i acàcies) dels marges de la llera del riu. I prioritzar les espècies vegetals autòctones".

En altres paraules, contesta exposant els suposats criteris de la intervenció però no en quines mesures es prendran per pal·liar les malmetes provocades per la tala sobre l'ecosistema de la llera del riu (que és obligatori per a qualsevol actuació de neteja de lleres).

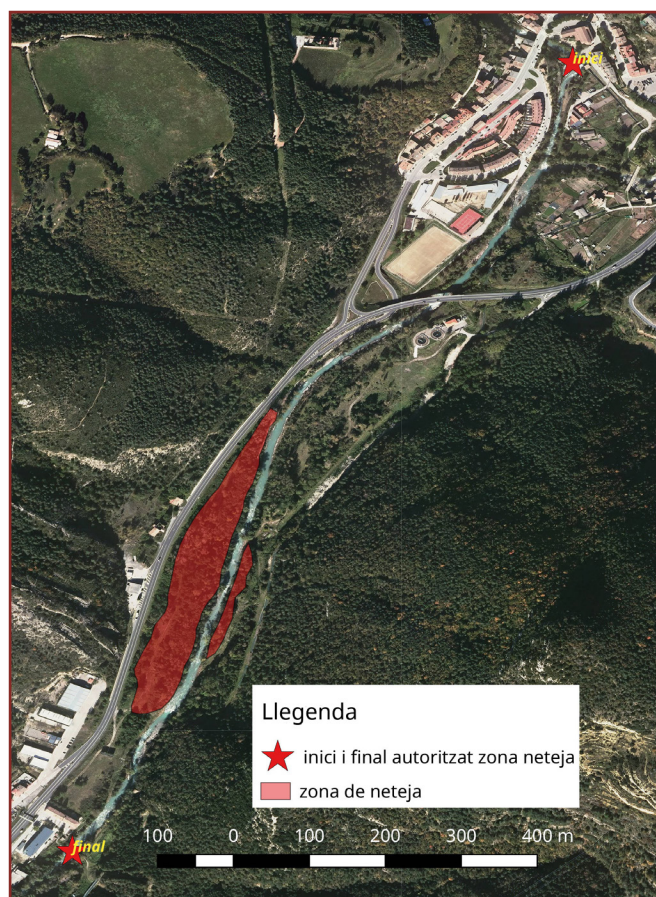

Figura 1. Inici i final de l'autorització per efectuar la neteja de lleres, i zona on s'ha efectuat la neteja.

Font: Elaboració pròpia.

Va haver-hi una altra comunicació entre l'Ajuntament i l'Agència Catalana de l'Aigua, el 31 de gener de 2019, que segons sembla reflecteix les negociacions entre l'alcalde i un responsable de l'ACA en la que s'exposa que d'acord amb les converses per a la "realització de les tasques de neteja de les lleres dels rius Llobregat i Bastereny, en el seu tram compres entre els bombers i l'inici del nucli urbà", se sol·licita "que rebent aquest escrit, sigui admès i en mèrits al mateix s'acordi de conformitat amb el que s'ha deixat exposat". En altres paraules, sembla que finalment foren con-

verses directes entre ambdues administracions les que van desencallar l'assumpte. Ignorem el contingut d'aquestes.

El 26 de març de 2019 l'ACA va emetre informe tècnic favorable on recull totes les dades tècniques enviades per l'Ajuntament el 28 de setembre i no sabem si ratificades el 31 de gener, tal com acaben d'exposar. Amb una diferència, segurament producte d'una errada (la intencionalitat de la qual no entrem a considerar): dels 1.600 peus d'arbrat a talar, diu que el 25 % (400 peus) són al DPH, mentre que al document de l'Ajuntament de fet parla de 720 peus, el que representa el 45 %. De fet, on el document de l'Ajuntament parla de 25 % de peus en DPH es refereix al conjunt de la zona d'actuació (que és força més gran que a la que efectivament es va actuar) i al conjunt de tota la vegetació i no solament a pollancre i acàcies.

Però sobretot la diferència més important és que l'autorització de l'ACA ja no és per a la "neteja de les lleres dels rius Llobregat i Bastareny en el seu tram que transcorre pel nucli de Guardiola de Berguedà", tal com es va demanar l'11 de maig de 2018, sinó que l'ACA diu que "l'objecte de la tala és l'eliminació d'espècies al·lòctones (pollancre i acàcia) i prioritzar les espècies vegetals autòctones presents a la zona (freixe, vern, salzes, sarga, gatell, etc.)".

Aquest canvi en l'èmfasi, per dir-ho suaument, de la intervenció, que passa de la neteja a la tala, no sabem quan ni on es va gestar. Però hi ha algun element d'interès a considerar al respecte.

El 25 de juny de 2018 es publicava en el *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* els resultats del "Programa de conservació i manteniment de lleres públiques 2018-2019", impulsat per l'ACA, amb la relació de les propostes inicialment acceptades. L'Ajuntament de Guardiola no hi apareix en aquesta relació, ja sigui perquè no s'hi va presentar o perquè no va ser acceptada la seva proposta. Si fos aquest últim cas, tampoc ens consta que presentés les previstes al·legacions, el que ens fa pensar que en els primers mesos del 2018, l'Ajuntament no tenia gens d'interès – o almenys no en tenia tant com per demanar l'ajut previst en el Programa de neteja de lleres –. El que pot fer pensar que l'interès que cap a l'abril-maig se li va despertar potser apuntava cap a altres qüestions menys ambientals.

En qualsevol cas, la resolució de l'ACA inclou un seguit de consideracions tècniques, entre elles que els treballs hauran de respectar i ser compatible amb els documents *Criteris tècnics per a l'execució dels treballs de manteniment i conservació de lleres públiques*; *Criteris d'intervenció en espais fluvials* i *Condicions tècniques per a l'execució dels treballs d'ordenació, conservació i neteja de lleres*, de la mateixa ACA.

La resolució de l'Agència Catalana de l'Aigua entén que, d'acord amb la documentació de l'Ajuntament, la tala serà arreu a la zona del Domini Públic Hidràulic, però que heuran de minimitzar-se els impactes sobre la flora i fauna, condició realment de difícil compliment, ja que una tala arreu (en castellà, "a matarrasa") implica la tala completa de tota la vegetació o, almenys, de tota la vegetació que es vol eliminar, en aquest cas els pollancre i les acàcies.

Per dues vegades en el document es remarca (s'escriu en negreta) que "per tant a la zona de DPH, es podran retirar els exemplars de pollancre no autòctons i acàcies, i caldrà respectar la resta de vegetació arbòria autòctona de ribera", èmfasi que creiem cal entendre com una conclusió de la resolució. I també per segona vegada s'afirma, és a dir, es resol, que "la tallada es preveu arreu". També s'indica que "s'ha de potenciar la reforestació i revegetació amb planta autòctona i pròpia de cada ambient, garantint, al màxim, la seva puresa genètica".

Finalment, en l'apartat de "Condicions particulars" s'indica el següent, que re-produïm amb cert detall per estar, com després veurem, en oberta contradicció amb les resolucions fins ara assenyalades. Diu així:

"En cap cas es podran talar les espècies arbòries pròpies del bosc de ribera (àlbers, freixes, verns, salzes, etc.) i les espècies pròpies del sotabosc de ribera. En el cas d'espècies arbòries podran ser retirats aquells individus que estiguin situats dintre de la llera i que suposin un clar obstacle al curs natural de les aigües, en tant dificultin el normal desguàs de la mateixa i puguin ocasionar problemes d'inundabilitat en els respectius marges. En cap cas es procedirà a la tala d'espècies autòctones del bosc de ribera en tant que element cohesionador de la geomorfologia de la llera".

També s'indica, a la "condició particular" núm. 11, que els treballs no poden interferir amb el període de nidificació d'aus i que per tant s'han de fer-se fora del període comprès entre l'1 de març i l'1 d'agost. Els treballs que s'han efectuat a l'indret s'ha fet, amb la utilització de maquinària pesant, entre el 21 i el 27 de març.

Finalment, indiquem que la resolució assenyalada que la persona o entitat autoritzada es fa responsable dels danys i perjudicis que es puguin ocasionar "a l'interès públic o privat" i queda obligada a satisfer les corresponents indemnitzacions i a executar les obres necessàries per reparar els danys.

Quan l'Agència Catalana de l'Aigua va dictar la resolució autoritzant els treballs, aquests, com ja hem assenyalat, feia gairebé una setmana que ja s'estaven executant. El mateix dia de l'autorització, és a dir, el 26 de març, l'alcalde va emetre un decret de paralització de les obres degut, diu, a un incompliment notori dels criteris tècnics de les feines de neteja de lleres, però que més aviat sembla que responia a la inquietud manifestada per alguns veïns a la vista de les talses realitzades.

També ordena que es faci una inspecció per part de l'ACA i dels agents rurals. Aquesta es va fer el 27 de març i la part substancial del seu breu contingut és el següent:

- S'han executat els treballs de neteja de llera en un tram de riu d'uns 600 m al marge dret i uns 200 m al marge esquerre.
- Al marge esquerre, l'amplada de la zona afectada és d'uns 15 m.
- Al marge dret l'amplada mitjana de la zona netejada és d'uns 60 m, mentre a la resolució a l'apartat de dades tècniques, es descriu l'amplada a 30 m.
- En tot el tram afectat es comptabilitza una tallada d'uns 650 peus de pollancre i acàcies de diàmetre de 15 a 30 cm; també es localitza algun peu de vern i freixa procedent d'aclarida".

Com ja hem pogut veure amb anterioritat en unes quantes qüestions, les dades errònies tornen a aparèixer i, insistim, no tenim clar de què són resultat i si hi ha alguna altra intencionalitat, més enllà de l'errada en si mateixa. Així, veiem que s'afirma que al marge dret la zona netejada és de 60 m, mentre que a les dades tècniques s'especificava que havia de ser de 30 m. La realitat és que a les dades tècniques de la resolució de l'ACA es parla de 15 m a la banda dreta (i uns altres 15 a l'esquerra), el que és molt diferent. Passar de 30 a 60 m, representa gairebé duplicar la zona que es reconeix s'ha excedit a l'hora de talar. Però de fet la realitat és molt pitjor, ja que no s'ha passat d'un ampla de 30 a 60 m, sinó de 15 a 60 m, es a dir, s'ha quadruplicat l'amplada autoritzada.

A la figura 2 reproduïm el traçat de la zona on s'ha efectuat la tala, elaborat sobre el terreny amb el recurs del GPS sobre diferents capes d'informació de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya i de la mateixa ACA. Hi ha representada la topografia del terreny, la zona de DPH, la zona de servitud, la zona de policia i el damunt de tot l'àrea afectada per la tala. Hem calculat la llargada de les dues zones de la intervenció a un marge i l'altre del riu, així com les respectives superfícies.

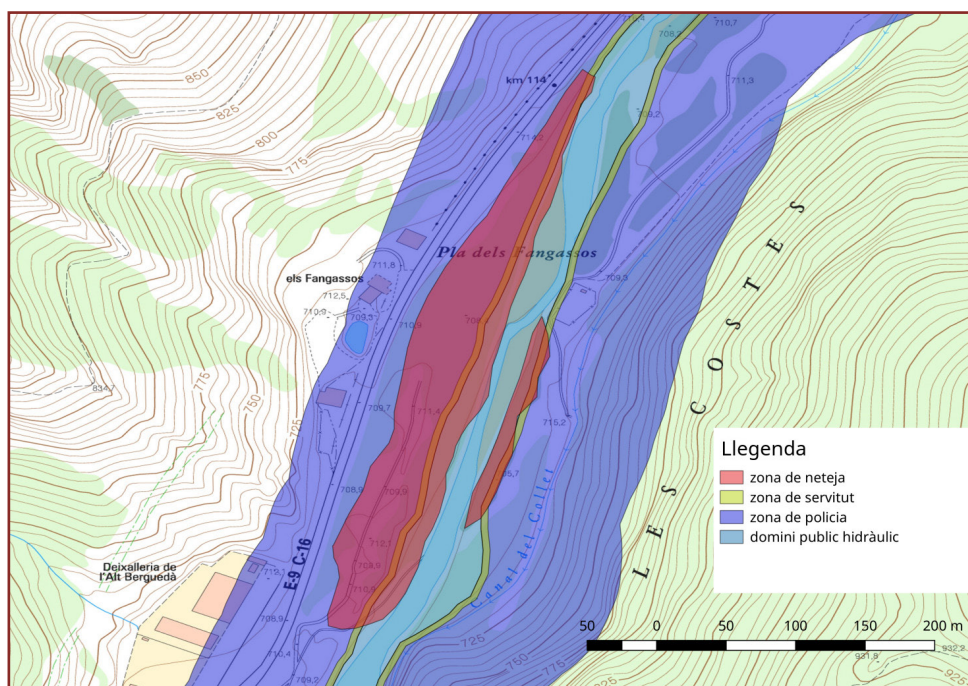

Figura 2. Zona afectada pels treballs de tala.

Font. Elaboració pròpia a partir del mapa 1:5.000 de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya i de diversa cartografia de l'ACA.

Les dades obtingudes difereixen poc de les de la inspecció de l'ACA. La longitud de les àrees afectades no és gaire diferent (600 i 200 m l'ACA, 594 i 218 m nosaltres) i l'amplada és també semblant (60 i 15 m de mitjana l'ACA, 61 i 15,3 de mitjana nosaltres), però hi ha el greu problema, ja comentat, que la inspecció afirma existir una autorització de talar, en el marge dret, de fins a 30 m, mentre que en realitat

l'autorització era de només 15, el que traduït en superfície vol dir passar dels aproximadament 9.000 m² als 36.000 m².

La inspecció avalua la tala efectuada en 650 arbres de pollancre i acàcies, i algun peu de vern i freixe, d'entre 15 i 30 cm de diàmetre. Per la nostra part n'hem comptabilitzat uns 800 peus de pollancre, acàcies, verns, plàtans, acers, cirerers, freixes i alguns arbusts. El diàmetre dels arbres és d'entre 10 i 70 cm i una edat que hem avaluat d'entre 5 i 60 anys. Calculem que com a mínim s'han tret 60 tn de fusta, encara que possiblement la xifra sigui força més gran. Diem això si ho calculem en relació amb els arbres talats, però si ho relacionem amb la superfície i tenim en compte que les previsions inicials d'extracció de fusta era de 100 tn d'una superfície de 42.000 m², i l'actuació efectivament feta, calculada de manera força precisa, és de 39.590 m² (36.252 al marge dret i 3.338 al marge esquerre) i acceptem les previsions de l'Ajuntament, podria situar-se per damunt de les 90 tn la fusta extreta.

Reproduïm un seguit de fotografies (figura 3) fetes durant les feines de la suposada neteja que dóna una idea força clara de la intensitat de la tala.

Figura 3. Fotografies dels treballs de tala efectuats a la zona del Camí del Collet entre el 22 i el 30 de març de 2019.

Font: Fotografies de Manel Barranco.

El Camí del Collet, el bosc de ribera i la vegetació al·lòctona

Segons l'Agència Catalana de l'Aigua, el 28 de març de 2019 es va sol·licitar –suposem que per part de l'Ajuntament, a qui va dirigit– un informe d'idoneïtat sobre l'au-

torització de neteja de les lleres resolta per l'ACA el 26 de març de 2019. Comentarem breument algunes de les seves conclusions.

Però d'entrada cal assenyalar que l'informe, demanat el 28 de març i emès l'1 d'abril, s'"oblida" de senyalar que el dia 26, és a dir, dos dies abans de la sol·licitud, les obres havien sigut aturades per part de l'alcaldia. A pesar d'això, aquest fantàstic – diem fantàstic en el sentit dels diccionaris de la llengua catalana: producte merament de la fantasia, extravagant – conclou de la següent manera: "Examinat l'expedient i per tot el que en aquest s'exposa, aquesta Unitat informa FAVORABLEMENT sobre la tala sol·licitada, sempre que es compleixin les condicions generals i particulars determinades a la Resolució corresponent".

Sí, ja entenem que aquesta conclusió es refereix a la resolució de l'ACA de 26 de març, és a dir, a un paper de l'Administració, però la qüestió és, quin sentit té emetre un altre paper que confirma favorablement una resolució favorable que emet a més a més el mateix organisme, quan la realitat – i un altre paper de l'Alcaldia del mateix dia 26 – l'han desmentit? Tapar vergonyes? "Cobrir l'expedient", com se sol dir?

Aquesta conclusió es basa a més en incerteses. Per exemple, les dades tècniques de l'actuació en què es basa són en part errònies, com és el cas de l'amplada de la intervenció que diu són 30 m, quan en realitat són 15 a un cantó i 15 a l'altre, una diferència de conseqüències importants, com ja hem senyalat amb anterioritat. Uns paràgrafs abans havia insistit en una altra errada de la resolució de l'ACA sobre el 25 % de peus afectats inclosos dins del DPH, que com també hem indicat, a la documentació presentada per l'Ajuntament en realitat és el 45 % dels peus en DPH.

L'informe d'idoneïtat s'entreté a justificar els motius de la tala de pollancre i robínes, les dues espècies d'arbres a les que es penja tranquil·lament l'etiqueta infamant d'al·lòctones i que justificaria, sembla, la seva "tala arreu". I en dona l'explicació "històrica":

"La majoria de pollancre i acàcies provenen d'antigues plantacions forestals presents en aquest tram o han arribat per propagació des d'explotacions forestals properes, ja que tenen un grau de dispersió força alt".

Les explicacions històriques cal justificar-les i, en tot cas, han de ser complementàries de l'estudi botànic de les espècies que hi ha al lloc i de les comunitats vegetals presents, en aquest cas, al bosc de ribera. Coneixem uns quants casos en què el recurs a les "plantacions antigues" no és altra cosa que la via fàcil per saltar-se situacions incòmodes. Però la qüestió en aquest cas és: són els pollancre del Camí del Collet espècies al·lòctones?

Pràcticament tota la documentació –amb un parell de petites excepcions que passen desapercebudes– gira al voltant de la idea de els pollancre del Collet son al·lòctons. Ara bé, si no es vol recórrer a la nomenclatura botànica, potser caldria tenir una mica en compte la filologia. Al *Diccionari* de l'Institut d'Estudis Catalans es defineix "pollancre" com

"1 m. [BOS] [AGF] [LC] Arbre caducifoli del gènere *Populus*, de la família de les salicàcies, dioic, amb els borrons viscosos, de fulles amb pecíol comprimit, flors verdoses en aments penjants, fruit en càpsula i llavors amb un plomall de pèls blancs.

2 m. [LC] [BOS] [AGF] Pollancre de capçada allargada i de fulles romboidals, menudament serrades, que creix en terres humides, principalment a les riberes (*Populus nigra*)".

I en el Diccionari general de la llengua catalana, d'en Pompeu Fabra, es diu:

"pollancre m. Poll (*Populus nigra*)".

A Catalunya, quan es parla de pollancre s'està parlant de *Populus nigra*. Llavors, a qüestió és si el *Populus nigra* és autòcton o al·lòcton. En general, s'accepta que el *P. nigra* és autòcton o almenys naturalitzat des de fa molt de temps. De totes maneres hi ha autors que defensen el contrari, tot i que estudis més recents basats en l'anàlisi de l'ADN semblen confirmar el seu caràcter autòcton a la Península ibèrica. Dins els estudis forestals, una obra i autor clàssics, la *Flora forestal española* de Máximo Laguna (1883) ja té dubtes sobre el seu caràcter peninsular o no, dubtes que, en algun grau s'ha mantingut fins a l'actualitat, tot i que, com ja hem dit, avui majorment s'accepta el seu caràcter autòcton. Així consta al *Atlas de las plantas alóctonas invasoras en España*, i en *Los bosques ibéricos. Una interpretación geobotánica*, que són dues obres de referència en relació amb aquest tema.

Figura 4. Làmina de *Populus nigra*, de la *Flora forestal española*, de Máximo Laguna.

En el *Banc de dades de la biodiversitat de Catalunya*, a l'àrea dels voltants de Guardiola dona informació de la presència de diverses espècies del gènere *Populus*, concretament del *P. nigra* a la vora del Bastareny en el barri del Reboll i també cap a Bagà; de *P. alba* a la rodalia de Guardiola; i de *P. tremula* en el Bastareny entre Bagà i Guardiola. Tots els esmentats *Populus* són autòctons. També s'esmenta la presència d'exemplars de *Populus x canadensis* a la ribera del Bastareny, que son al·lòctons, però indicant que en aquest cas cal considerar l'espècie com a subespontània. De fet, a un tram del Camí del Collet aquesta espècie també hi és present.

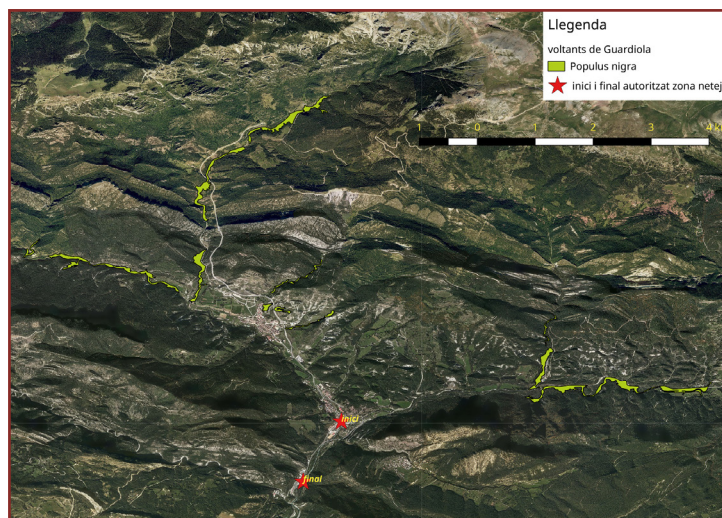

Figura 5a. Presència a l'entorn de Guardiola de *Populus nigra*

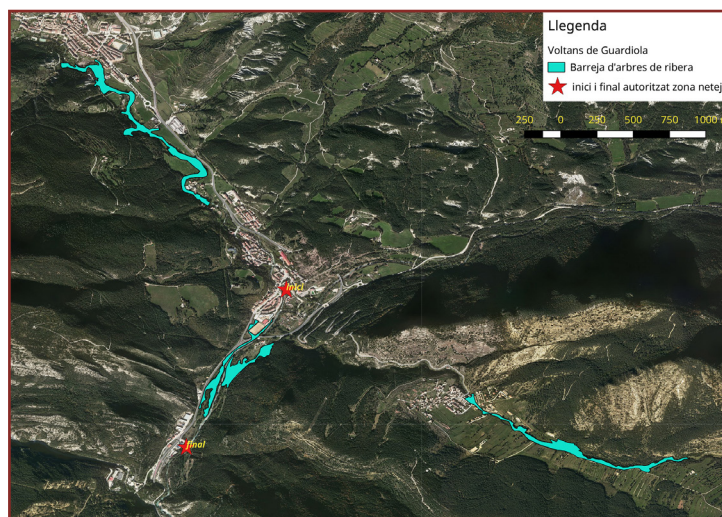

Figura 5 b. Barreja d'arbres de ribera.

Font d'ambdues figures: Elaboració pròpia a partir del *Mapa Forestal de España*.

El *Mapa forestal de España*, realitzat entre 1997 i 2006 a escala 1:50.000, probablement la cartografia forestal més detallada que disposem, ofereix un seguit d'informacions sobre la vegetació de l'àrea del Camí del Collet, que qualifica de bosc de galeria constituït per una barreja d'arbres de ribera. No indica res de la presència

d'espècies al·lòctones. Entorn de Guardiola hi troba la presència sobretot de *Populus nigra*. No dóna informació, a la zona, de la presència d'espècies al·lòctones, tot i que, per l'escala utilitzada no es pot excloure la presència puntual d'exemplars aïllats. En la cartografia d'hàbitats del Departament de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya, la major part de la zona afectada per la tala està inclosa, de manera explícita i gràfica, dins la categoria anomenada "Vernedes (i pollancredes) amb *Circaea lutetiana*, de l'estatge montà, pirenaicocatalanes", i la resta a la categoria de "conreus abandonats" tal com es pot veure a la figura 6.

A la zona de "conreus abandonats", que és la més allunyada del riu i queda limitada per la carretera, és on creiem que hi ha una presència més clara de *Populus canadensis*, o *Populus euroamericana*, com solen preferir els forestals, tot i que de vegades no és fàcil distingir-los. Es tracta d'un pollancre híbrid del *P. deltoides* nord-americà i del *P. nigra* europeu. En general s'accepta que el *Populus canadensis*, tot i no ser una espècie no autòctona –és un arbre "mestís", podríem dir– no es pot considerar una espècie invasora. També és en aquesta zona més allunyada del riu on també hi ha un bon nombre de robinies.

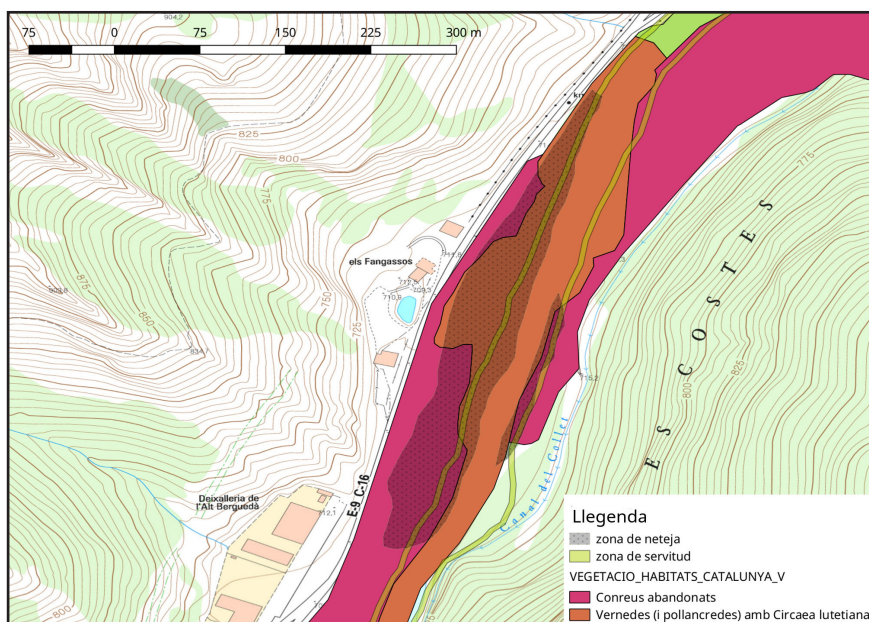

Figura 6. Fragment del mapa d'hàbitats de la Generalitat de Catalunya, sobre el que s'ha sobreposat la zona on s'ha efectuat la tala/neteja i la zona de servitud.

Font: Elaboració pròpia.

Però a la part més propera del riu la vegetació és diferent. En el volum VI del *Manual dels hàbitats de Catalunya 4 Boscos*, editat pel mateix Departament, i del que són autors alguns dels més destacats botànics catalans actuals, es descriu aquest tipus de vegetació característica prop la llera del Camí del Collet, l'estrat arbori de la qual, indica, està format per verns, freixes, saüquers i pollancre (*P. nigra*). Una zona

i l'altra es poden veure clarament a la figura 6. I fa un comentari relatiu a la seva conservació que pensem val la pena reproduir:

"La conservació d'aquestes vernedes es pot veure afectada seriosament per la disminució del cabal dels rius, la pol·lució de l'aigua i, sobretot, la degradació o la destrucció directa ("neteja") dels riberals. Caldria conservar les mostres que encara en queden".

Lamentablement, l'administració municipal de Guardiola, i la mateixa Agència Catalana de l'Aigua, no semblen haver-se assabentat d'aquestes recomanacions, el que és especialment greu en el cas de l'ACA per ser l'organisme específicament responsable del bon estat dels nostres rius.

Neteja de lleres o tala amb finalitat crematística?

A la vista de tot això sembla força clar que l'actuació portada en el Camí del Collet no respon ni de lluny a una neteja de llera pensada, i feta, amb criteris mediambientals. I que, a pesar del decret de paralització de l'Ajuntament, tampoc va haver-hi, almenys inicialment, voluntat d'esmenar una possible errada d'interpretació dels objectius dels treballs efectuats.

És la conclusió a la qual s'arriba de l'anàlisi del seguit de documents administratius intercanviats entre l'Ajuntament de Guardiola i l'Agència Catalana de l'Aigua, en algun dels quals gairebé es reconeix el que acabem d'afirmar. Així, a l'acta de la inspecció de l'ACA efectuada el 27 de març de 2019, el responsable de la inspecció indica, a l'apartat d'"observacions", que "en data de dissabte 23/3/19 truco a l'encarregat que està executant les obres, manifestant-li que hi ha queixes i que no es te clara l'actuació". És a dir, dos dies després de l'inici de les obres ja hi ha dubtes sobre el que s'hi està fent, però fins al 26 no es paralitzen, quan la previsió d'arbres a talar i les tones de fusta a extreure ja ha estat efectuada en bona part, tot i que no sabem fins a quin punt, ja que sobre això només disposem d'apreciacions i ens falten dades més fidedignes.

El que si es fora de dubte és que no s'ha netejat cap llera i s'ha anat a efectuar una tala d'arbres sense control, suposadament de pollancre i robínies però que en la pràctica ha afectat a tot un seguit d'altres espècies, com ja hem indicat abans.

El caràcter al·lòcton de l'arbrat afectat ja hem vist que no es correspon amb la realitat en el cas dels pollancre. Però creiem que també cal parlar del cas de les robínies (*Robinia pseudoacacia*) que aporta algunes precisions al que allà s'ha fet.

Efectivament, hi ha qui la considera la robínia una espècie invasora d'alt risc, però no tothom. D'entrada, cal assenyalar que aquesta espècie no forma part del vigent *Catálogo español d'espècies exòtiques invasoras* del Ministerio de Agricultura, Alimentación y Medio Ambiente (ara Ministerio para la Transición Ecológica), de l'any 2013 actualitzat a 2019, ni en l'equivalent catàleg de la Unió Europea. Però sí que altres catàlegs, com l'*Atlas de las plantas alóctonas invasoras en España*, que ja

hem esmentat abans, i en nombroses altres publicacions, sovint acadèmiques, també se la considera una espècie o bé a extingir o almenys a controlar.

Però altres textos tenen punts de vista molt més matisats, com al també esmentat llibre *Los Bosques ibéricos. Una interpretación geobotànica*, que la qualifica d'origen polèmic, però que la considera com formant part actualment dels elements establerts dels boscos de ribera peninsulars.

Cal situar la manera com a arribat la robínia a establir-se a la flora del nostre país. Originària de Nord-amèrica sembla que va ser introduïda a Europa al segle XVII i el XVIII a Espanya, segurament des de Barcelona i com a planta ornamental, un paper que continua exercint en l'actualitat de manera rellevant. Durant el segle XIX els enginyers forestals europeus van interessar-se per aquest arbre pel seu valor forestal, que abasta diferents aspectes, com la seva capacitat per arrelar en sols degradats i estabilitzar-los, la qualitat de la seva fusta, apta per la seva utilització en la construcció d'eines o inclòs estructural, per exemple a la mineria i d'altres. També com a combustible. Un reconegut enginyer forestal català del segle XIX, Ramón Jordana, va dedicar-li el 1871 una interessant monografia en la qual tracta tots els aspectes relacionats amb aquest arbre, que creu cal fomentar.

El valor forestal de la robínia és indubtable, considerat des del punt de vista econòmic. Però la facilitat de propagació d'aquesta espècie pot presentar, i de fet presenta en alguns llocs i països, problemes de competència amb la flora autòctona.

De totes maneres, en molts llocs la robínia està perfectament naturalitzada, integrada i estabilitzada en els ecosistemes dels quals ara forma part, com per exemple en alguns boscos de ribera, com és el cas del Camí del Collet, i sobretot en els ecosistemes urbans o urbanitzats, dels que molt sovint és una espècie característica. L'etiqueta "infamant" d'al·lòctona, sense matisos, reflecteix molt sovint punts de vista ideològics, estesos certament per països i estats molt diversos.

Aquesta mena de "fundamentalisme" botànic, que sovint no és altra cosa que ignorància disfressada de coneixements superficials, nega senzillament, perquè és més còmode, el debat sobre l'evolució dels espais naturals i de les mateixes flors, que no són gens estàtiques.

Caldria preguntar-se quan una espècie, introduïda per l'home o producte de la difusió espontània pels mitjans que sigui, es pot considerar com a pròpia, autòctona. Al cap d'un segle, de dos, d'alguns mil·lennis? La robínia, al Terciari, vegetava a la muntanya de Montjuïc de Barcelona, per exemple, entre altres múltiples llocs del nostre país. Les glaciacions la van extingir i va trobar refugi a les terres d'Amèrica. I d'allà un botànic francès Vespasien Robin (d'on deriva el seu nom botànic) el 1635 la va importar als jardins reials de París, "reintroduint-la", per dir-ho així, altre cop a Europa.

Les robínies tampoc havien d'haver-se talat al Camí del Collet perquè estaven perfectament integrades a l'ecosistema del bosc de ribera de l'indret. Això suposant que la seva eliminació respongués a l'interès per preservar la vegetació autòctona, cosa que, senzillament, no ens creiem: el que allà s'ha fet és una actuació crematís-

tica. És a dir, que buscava l'obtenció de diner fàcil amb destinació no sabem on ni a qui.

Però si ens creiem les bones intencions no tenim més remei que dubtar de la competència del seu portador. La robínia és un arbre molt resistent a la seva eliminació. Els que la propugnen es refereixen a mitjans físics (tales), químics (verins) i d'altres que no sempre donen resultat, a causa de la facilitat de rebrot de la robínia, sobretot si no hi ha altra vegetació que li faci ombra. La robínia prospera en especial en els terrenys on disposa de molta llum, clars, que li permet imposar-se a altres espècies en tenir una capacitat de creixement molt gran. Llavors, aplicant això al Camí del Collet, arribem fàcilment a la conclusió que l'aclarida radical practicada durant la tala no ha fet altra cosa que crear un ambient propici per a l'expansió de les robínies, en trencar precisament l'estabilitat que havia assolit en el bosc de ribera en el que s'havia integrat. De l'eliminació de les robínies probablement el més perjudicat serà la vegetació autòctona.

Quan una empresa ha de fer una actuació de caràcter ambiental, com per exemple una neteja de lleres ambientalment justificada, creiem que caldria demanar-li alguna acreditació el respecte sobre la seva competència en aquesta classe de feines. L'empresa que va portar a termini els treballs al Camí del Collet, suposem que contractada per algú que tenia capacitat per fer-ho (no tenim clar si la mateixa administració que després va paraitzar els treballs o una altra) es diu Explotacions forestals J. Cunill.

La seva activitat reconeguda, tal com l'hem poguda veure a bases de dades empresarials, és la "silvicultura i explotació forestal" i el seu objecte social "l'explotació de finques en la seva vessant de silvicultura, ramaderia i agricultura, previ arrendament no financer de les mateixes". Una altra empresa vinculada, que forma part del mateix grup, Serradora Cunill, es dedica, segons la certificació d'AENOR, a "producción de madera aserrada, palets y otros embalajes de madera, productos de madera para construcción (tablas y tablonos) y subproductos (corteza, serrín, astilla)".

El que més s'apropa al tema mediambiental és un certificat de gestió forestal sostenible, del PEFC (*Program for Endorsement of Certification Systems*), pel que es compromet a respectar els criteris de gestió forestal sostenible referits als productes de l'activitat forestal, però no de tasques de restauració ambiental. Tampoc hem trobat res en el conjunt del grup empresarial del qual forma part (MACUSA, Serradora Cunill, Explotacions Forestals J. Cunill) dedicat al negoci de la fusta des d'una perspectiva ampla, però que des de qualsevol punt de vista que es miri no té res a veure amb el medi ambient.

És el negoci de la fusta el seu objecte, legítim com tants d'altres, el que els va portar fins als pollancre, les robínies, els verns, les freixes i altra vegetació arbòria del Camí del Collet. Però, repetim-ho, res a veure, pel que sembla, amb la neteja de lleres i menys amb la restauració ambiental. Un grup d'empreses així, molt conegut al Berguedà, premiat inclòs, no es contracta per casualitat.

Cap on va el Camí del Collet?

L'any 1878, Pere Pujol i Thomás va comprar a l'Estat els terrenys i edificacions de la zona del Collet, situada aproximadament a 1,5 km cap al sud del nucli urbà de Guardiola, al costat de la carretera de Berga. Allí va establir-hi la que es coneixerà com a Colònia Agrícola i Industrial del Collet que en els anys següents, amb l'arribada del tren i les explotacions mineres de les rodalies de Guardiola es convertirà en una pròspera empresa industrial i agrícola, la primera entorn del Casal del Collet de l'Ina i la segona del casal dels Fangassos. L'activitat industrial dedicada a la producció de ciment blanc i de calcs hidràulica es complementava amb l'activitat agrícola i forestal. L'activitat forestal fou rellevant, ja que en Pere Pujol en el moment de la seva adquisició va trobar uns terrenys completament desforestats, el que el va portar a iniciar una intensa tasca de reforestació, que trenta anys després li va permetre poder convertir-se en subministrador de fusta amb diversa finalitat, des de fabricar eines i mobles fins elements infraestructurals per les mines de la zona de Guardiola, en especial les de Fígols.

És probable que aquesta activitat forestal de finals del segle XIX i principis del XX es relacioni amb la presència de robínies, pollanques híbrids i algun plataner, sigui amb finalitats d'aprofitament forestal o bé com a element ornamental i d'ombreig del Camí del Collet, que segurament era en aquells temps una via de relació preferent entre el nucli urbà de Guardiola i el nucli industrial del Collet. És probable també que la presència d'aquestes espècies a més a més es relacionés amb el seu paper de fixació del sòl, que sobretot la robínia du a terme de manera molt eficaç. De fet, la robínia continua utilitzant-se per estabilitzar els talussos de les carreteres i segurament també va complir aquest paper en el tram de la carretera de Berga que transcorre paral·lel al riu.

Les inèrcies històriques sempre estan presents, tot i que de vegades de manera contradictòria. El paper relacional que aconsegueix el Camí del Collet entre els dos nuclis de Guardiola el "reivindica", diguem-ho així, per a dues destinacions diferents, potser inclòs tres. Per una part, la zona del Camí del Collet és atractiva com a zona de reserva de sòl urbà. El POUM de Guardiola (aprovat inicialment el 2013, situació que encara es manté, no sabem perquè) "aposta –diu– per consolidar la zona del Collet com a àrea d'activitat econòmica preveient una reserva de sòl urbanitzable per a la seva ampliació".

A la figura 7 reproduïm un fragment d'un dels mapes de POUM, on la línia vermella continua indica el sòl urbà consolidat, i la discontinua el sòl urbà delimitat. El tram més el sud d'on s'ha efectuat la tala coincideix parcialment amb una part d'aquest sòl urbà delimitat, destinat en aquest cas com zona industrial aïllada (indicada amb el número 9 al mapa). No és gaire necessari indicar que quan es construeix una fàbrica els arbres hi sobren, excepte uns pocs per fer maco, que aquí també hi surten i estan indicats amb la lletra B.

No sabem quina relació té la tala amb tot això, però els mecanismes i tècniques especulatives – relacionats amb l'activitat forestal, amb la urbanització o amb els dos – són sobradament coneguts com per a fer-ho sospitós. Si això hi afegim l'actual moment econòmic de caràcter expansiu, que és quan els processos especulatius s'intensifiquen, els motius d'alarma augmenten.

Figura 7. Qualificació del sòl a la zona del Collet segons el Pla d'Ordenació Urbana de Guardiola de Berguedà.

A, Sistema d'instal·lacions i serveis tècnics; B, Sistema d'espais lliures públics; C, Sistema d'equipaments d'ús públic; 8, Zona d'indústria entre mitgeres; 9, Zona d'indústria aïllada.

Dins el POUM, el Camí del Collet es veu afectat per a una altra figura, la del Pla Especial Urbanístic 3 (PEU-3) que promou la creació d'un Parc Fluvial a la vorera del Llobregat, des de Cal Companyó fins al Collet. Ja hem vist com les previsions de sòl urbà retallen pel sud aquest Parc Fluvial i que la tala promoguda per l'Ajuntament

ha malmès de forma greu el que es pot considerar la part central d'aquest projectat Parc Fluvial. El que està en oberta contradicció amb el que s'afirma en el PEU-3: "Les actuacions al Parc Fluvial s'han de concentrar en la restauració de la vegetació de riberenca per tal d'incrementar, en la mesura del possible, la funció connectora del conjunt del curs fluvial i influir positivament en la qualitat del paisatge dels espais urbans que travessa".

A aquestes dues dinàmiques contradictòries, que poden arribar a ser antagòniques, cal afegir-hi una tercera, o almenys una precisió de la segona. El Parc Fluvial es pot entendre com un equipament social i ambiental destinat a l'esbarjo de la població de Guardiola i des d'aquest punt de vista sembla una proposta prou interessant. Ara bé, el Parc Fluvial també es pot veure d'una altra manera, com una infraestructura turística, i llavors ja no és el mateix perquè hem passat de la defensa dels "béns comuns", com ara de vegades es diu, a la promoció del negoci, els beneficis del qual generalment no acostumen a tenir cap projecció social.

Diem això perquè de fet el Parc Fluvial, en la intenció dels seus redactors és clara, tot i que en la memòria no ho és tant: si anem a la pàgina web dels redactors del projecte (AIM3) podem llegir en relació amb el POUM de Guardiola:

"El nou planejament aprofita la posició estratègica de Guardiola de Berguedà i el valor del seu patrimoni natural i històric per atreure població estacional i implantar noves activitats econòmiques que dinamitzin el municipi, i aprofita la creació d'un Parc Fluvial al llarg del riu Llobregat amb la voluntat de generar un espai lliure que enforteixi la interrelació de Guardiola de Berguedà amb els municipis veïns, actuant com un eix estructurador de les seves activitats turístiques".

Per concloure i en altres paraules, utilitzant una expressió "castiza", "con el turismo hemos topado".

Vicenç Casals Costa i Manel Barranco Robles

© *Biblio3W, Revista Bibliográfica de Geografía y Ciencias Sociales*

Fitxa bibliogràfica:

CASALS COSTA, Vicenç; BARRANCO ROBLES, Manel. El que amaguen els arbres. Informe preliminar sobre la tala efectuada al Camí del Collet, de Guardiola del Berguedà. *Biblio3W, Revista Bibliográfica de Geografía y Ciencias Sociales*, vol. XXV, núm. 1.297, 5 de juny del 2020